

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas No.:1964/22

Karar No.:1964/54

Karar günü:3/7/1964

Resmi Gazete tarih/sayı:26.11.1964/11866

İptal dâvasını açan: Adalet Partisi Cumhuriyet Senatosu grubu.

İptal dâvasının konusu : Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 4 üncü maddesinin son fıkrasının, 5 inci maddesinin üçüncü fıkrasının ve 14., 15. ve 18 inci maddelerinin ikinci fıkralarının Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 84, 85. ve 86 ncı maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüş ve Anayasa'nın 149. ve 150 nci maddelerine dayanılarak bu hükümlerin iptali istenilmiştir.

İnceleme :

Anayasa Mahkemesinin, içtüzüğü'nün 15 inci maddesi uyarınca 3/7/1964 gününde ilk inceleme için yaptığı toplantıda dâvanın Adalet Partisi Cumhuriyet Senatosu grubunun salt çoğunlukla verdiği 16/4/ 1964 günlü ve 7 sayılı karara dayanılarak grup başkan vekili Fikret Turhangil tarafından açıldığı, bu hususları açıklayan belgelerin dosyada bulunduğu, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki 44 sayılı ve 22/4/1962 günlü kanunun 26 ncı maddesinin dördüncü fıkrası hükmünün uygulanmasını gerektiren bir eksiklik olmadığı anlaşılmıştır. Bunun üzerine işin yetki ve süre bakımlarından ele alınması söz konusu edilmiş ve üyelere Rifat Göksu, İbrahim Senil ve Lûtfi Ömerbaş bu iki konunun dâvanın esası konuşulurken incelenmesinin uygun olacağı görüşünü ileri sürmüşlerdir.

Bir dâvanın esasının incelenebilmesi o dâvanın yoliyle, yasalara uygun bir şekilde açılmış bulunmasına bağlıdır. Yetki ve süre, Anayasa Mahkemesinde bakılacak bir iptal dâvasının dinlenmeğe, incelenmeğe değer olup olmadığının tesbitine etkili başlıca unsurlardandır. Öyle ki Anayasa bu konuları, başka kanunlara bırakmıyarak 149 ve 150 nci maddeleriyle doğrudan doğruya düzenlemeğe gerekli görmüştür. Yetki ve süre konuları çözümlenmeden iptal dâvasının esasının incelenmesine geçmek mümkün değildir. Öte yandan içtüzüğü'nün 15 inci maddesi de yetki ve süre sorunlarını ilk incelemenin kapsamı içinde ele almış bulunmaktadır.

Bu bakımdan inceleme konusu işte Adalet Partisi Cumhuriyet Senatosu Grubunun tek başına dâva açmağa yetkili olup olmadığının ve dâvanın süresinde açılıp açılmadığının ilk incelemede çözümlenmesi gerektiğine üyelere Rifat Göksu, İbrahim Senil ve Lûtfi Ömerbaş'ın muhalefetleriyle ve oyçokluğu ile karar verildikten ve bu konulara ilişkin raporlar, Anayasa'nın ve 44 sayılı kanunun ilgili maddeleri, bu maddelerin gerekçeleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanakları okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

1- Yetki sorunu :

Dâva yukarıda da işaret edildiği üzere Adalet Partisinin yalnız Cumhuriyet Senatosu grupunca verilen karara dayanılarak bu grubun başkan vekili tarafından açılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının iptal dâvası açmağa hakkı olanları belirten 149 uncu maddesinde "..... Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan siyasi partiler veya bunların meclis grupları....." denilmektedir. 44 sayılı kanunun bu konuya ilişkin 21 inci maddesinin 4 sayılı bendinde "Siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi grupları" deyimini yer almıştır.

Görülüyorki iki metinde bir deyiş ayrılığı vardır. Önce bu ayrılığın değişik bir anlam ve hüküm taşıyıp taşımadığının incelenmesi gerekir :

Anayasa maddeleri gözden geçirildikte anlaşılacağı üzere, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu bir arada düşünüldüğü zaman "meclisler birlikte toplanarak" (Madde : 66) "meclislerin birleşik toplantısında" (Madde : 99, 124), "Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısında" (Madde : 90), ve "Türkiye Büyük Millet Meclisi" (Madde : 95, 101) gibi deyimler; Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu ayrı ayrı düşünüldükte ise "meclisler" (Madde : 74, 79, 84, v.b.), "yasama meclisleri" (Madde : 145), "her meclis" (Madde : 86) ve benzeri deyimler kullanılmıştır. Bu bakımdan 149 uncu maddedeki "..... bunların meclis grupları" deyiminden kanun koyucunun bir siyasi partinin Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosundaki gruplarının bir arada değil; her birinin ayrı ayrı ve kendi başına öngörüldüğünü açıklamak amacını güttüğünde şüphe yoktur. Maddede "Meclis grupları." denilmek suretiyle kavramın çoğul olarak anlatılması, "meclis grupları" deyiminin cümlede geçen (bunların) sözcüğündeki çoğul anlatıma denk ve uygun düşmesi zorunluğundan ileri gelmektedir. Kaldı ki kanunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık sebebiyle iptal dâvası açabilmek gibi gerçekten çok önemli bir hakkın kullanılmasında bir siyasi partinin her iki meclisteki gruplarının birleşmesi ve uyuşması zorunluğunu düşünmek iki meclisli sistemin amacı ve işleyiş tarzı ile de uzlaştırılması imkânsız bir görüş ve anlayış olur. Siyasi parti kavramındaki birlik ve beraberlik fikri ve parti disiplini kaygısı gibi gerekçeler dahi böyle bir görüş ve anlayışı hakkıyla destekliyeemez.

Öyle ise Anayasa'nın 149 uncu maddesi ile 44 sayılı kanunun 21 inci maddesinin 4 sayılı bendi arasındaki ayrılık, sadece bir deyiş ayrılığı değil, bir anlam ve hüküm ayrılığıdır. Başka bir deyimle 44 sayılı kanunun sözü geçen bendindeki hüküm Anayasa'ya aykırıdır.

Bir kanun hükmünün Anayasa'ya aykırı bulunması halinde yargı yerinin tutumu ne olabilir' Dâvaya bakmakta bulunan mahkeme (Bu mahkeme Anayasa Mahkemesi değilse) uygulanacak kanunun hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa o hükmün uygulanmasından kendi kendine vazgeçemez. Ancak Anayasa Mahkemesinden karar isteyebilir. (Anayasa - Madde : 151). Anayasa Mahkemesine gelince: Bu mahkeme sadece Yüce Divan işlerinde ve siyasi partilerin kapatılması dâvalarında uygulanacak kanun hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse bekletici mesele çıkarmağa ve aykırılığı karara bağlamaya yetkilidir. (44 sayılı kanun - Madde 20/2). Öyle ise Anayasa Mahkemesinin iptal dâvaları, itiraz başvuruları, Yüce Divan işleri ve parti kapatma dâvaları dışında Anayasa'ya aykırı bir kanun hükmünün iptaline karar vermesi mümkün değildir.

Böyle bir durumda Anayasa Mahkemesine düşen nedir' Anayasa Mahkemesinin, yapısının niteliği ve Anayasa'nın. 8 inci maddesinde anlatımını bulan üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesi karşısında Anayasa'ya aykırı kanunu bir yana bırakarak doğrudan doğruya Anayasa hükmünü uygulaması gerekir. Nitekim 44 sayılı kanun tasarı halinde iken Millet Meclisi Anayasa Komisyonunca hazırlanan raporda da bu görüşe açıkça yer verilmiştir.

Şu hale göre inceleme konusu işte, 44 sayılı kanunun 21 inci maddesinin 4 sayılı bendinin değil; Anayasa'nın 149 uncu maddesindeki hükmün uygulanması ve o hükme göre de Adalet Partisi Cumhuriyet Senatosu grubunun tek başına bu dâvayı açmağa yetkili bulunduğunun kabul edilmesi gereklidir. Üyelerden Salim Başol bu görüşe katılmamış ve partinin T. B. M. M. grubu tarafından açılmayan dâvanın yetki bakımından reddi gerektiğini ileri sürmüştür.

2- Süre sorunu :

Dâva konusu Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü 18/1/1964 günlü ve 11610 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Dâva dilekçesinin Anayasa Mahkemesi genel sekreterliğince kaleme

havalesi günü 17/4/1964 tür, 44 sayılı kanunun 26 ncı maddesine göre genel sekreterin dâva dilekçesini kaleme havale ettiğinde dâva açılmış sayılır. Anayasa'nın 150 inci maddesi ile 44 sayılı kanunu 22 inci maddesinde Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal dâvası açma hakkının iptali istenen kanunun veya İçtüzüğün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak doksan gün sonra düşeceği yazılıdır. Bu hüküm hiç bir tereddüde yer vermiyecek kadar açıktır. Doksan günlük sürenin tesbitinde Resmî Gazete'de yayımlanma gününün de hesaba katılacağı kesin olarak anlaşılmaktadır. Bu türlü sürelerde hangi günlerin hesaba katılmaması amacı güdülyorsa kanun koyucu bu amacını şimdiye kadar hep açık ve özel hükümlerle belli edegelmiştir (Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Vergi Usul Kanunu v.b.) Kanunun mutlak deyimle doksan günlük süre içinde aldığı yayım gününü; bir günün 24 saat olduğu esası üzerinden hareket ederek, hesap dışı bırakmağa yer verilemez.

Yukarıda açıklanan tarihlere ve Anayasa hükmüne göre dâva konusu içtüzüğün Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak 91 inci gün (Yani iptal dâvasını açma hakkı düştükten sonra) açılmış olan dâvanın reddi gerekir. Üyelerden Hakkı Ketenoglu bu görüşe katılmamıştır.

Sonuç:

Adalet Partisi Cumhuriyet Senatosu grubunun tek başına bu dâvayı açmağa yetkili bulunduğu üyelerden Salim Başol'un muhalefetiyle ve oy çokluğu ile;

Dâvanın Anayasa'nın 150 inci ve 44 sayılı kanunun 22 nci maddelerinde yazılı 90 günlük süre dolduktan ve böylece dâva hakkı düştükten sonra açıldığına ve bu yüzden reddine üyelerden Hakkı Ketenoglu'nün muhalefetiyle ve oyçokluğu ile 3/7/1964 gününde karar verildi.

Başkan Vekili
Lütfi Akadlı

Üye
Asım Erkam

Üye
Rifat Göksu

Üye
Şemsettin Akçoğlu

Üye
İbrahim Senil

Üye
İhsan Keçecioglu

Üye
A. Şeref Hocaoglu

Üye
Salim Başol

Üye
Celâlettin Kuralmen

Üye
Hakkı Ketenoglu

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Avni Givda

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Lûtfi Ömerbaş

Üye
Ekrem Tüzemen

KARŞI DÜŞÜNCE AÇIKLAMASI

İptal dâvası açma hakkını gösteren Anayasa'nın 149 uncu maddesinde (..... Türkiye Büyük Millet Meclisinde Temsilcisi bulunan Siyasî Partiler veya bunların Meclis Grupları) denilmiştir. Bu hükme göre Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan siyasî partilerin iptal dâvası açmağa hakkı olduğu gibi bunların, yani siyasî partilerin meclis grupları da açabilir. "Bunların" sözü siyasî partilere muzaftır; yoksa, ayrı ayrı her meclis grupuna değil.

Bir siyasi partinin iptal dâvası açma hususunda Millet Meclisi Grubu ile Senato Grubunun ayrı ayrı düşüncede olacağı ve birinin dâva açmak istemediği halde ötekinin dâva açmak cihetine gideceğini düşünmek kabule değer görülemez. Nitekim Anayasa'dan sonra kabul edilen 44 sayılı kanunun 21 inci maddesinin 4 numaralı bendinde Anayasa'nın bu hükmü de gözönünde bulundurularak ve bir değiştirme önergesinin kabulü suretiyle kanun koyucunun maksadı daha açık ve başka türlü anlaşılmağa müsait olmayacak şekilde (Siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi Grupları) denilmek suretiyle tesbit edilmiştir. Esasen 44 sayılı kanun hükümleri, Anayasa'da bulunanları, Anayasa'dan aktarılmak suretiyle alınmıştır. Şu halde bir siyasi partinin her meclis grubu tek başına iptal dâvası açamaz. Dâvanın önce yetkisizlik yönünden reddi gerekir.

Çoğunluk kararının yetki kısmına bu gerekçelerle karşıyım.

Üye
Salim Başol

MUHALEFET ŞERHİ

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün iptal isemi, süresinde yapılmadığı gerekçesiyle red edilmiştir.

Sayın Çoğunluk 18/1/1964 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanmış olan İçtüzüğü'nün bazı hükümleri aleyhine 17/4/1964 tarihinde dâvanın açılmasını süresinden sonra açılmış bir dâva saymış, Anayasa'nın 150 ve Usul Kanunumuzun 22 nci maddeleri (..... iptal dâvası açma hakkı, iptali istenen kanun veya içtüzüğü'nün Resmî Gazetede yayınlanmasından başlayarak 90 gün sonra düşer) hükümlerini taşımış ve bu maddelerin tereddüde yer vermeyecek kadar açık ve yayın gününün 90 güne dâhil bulunduğunu da göstermiş olduğundan 91 inci gün açılan dâva müddetinden sonra yapılmış olmasına göre dâvanın reddi sonucuna varmışsada aşağıdaki sebeplerle red kararına karşıyım.

Müddetin başlangıcını göstermek için 150 ve 22 nci maddelere derc edilen (..... yayınlanmasından başlayarak) ibaresi tereddüdün kaynağıdır. Fakat aynı maddelerde (..... 90

gün sonra düşer.) kaydı ile maddede vuzuh sağlamış ve kanun koyucu kasdini belirtmiştir (90 gün sonra) kaydı yayın tarihinden ayrı 90 günün geçmesi şartını kapsamaktadır. Aksi takdirde maddenin (Dâva hakkı, yayınlanmasından başlayarak 90 günde açılmazsa düşer.) şeklinde kaleme alınması lâzım gelirdi. Nitekim Alman Anayasasının 93 üncü maddesinde Anayasaya aykırılık itirazının bir ay içinde yapılacağı ifade olunarak bu şık tercih olunmuştur. (90 gün sonra) şartı müddetin tamam olması için eksiksiz olarak 24 er saatlik tam 90 gün geçmesinin icap ettiğini açıkça belirtmektedir. Aksi takdirde meçhul olan yayın saati mesai saatlerinin başında ise birinci gün 15. sonralarında ise 7 veya 8 saat olur ki bu saatleri gün saymağa imkân yoktur. Kesirler daima kesirdir. Onları çoğunluk kararında olduğu gibi tam saymağa ne matematik, ne mantık ve ne de hukuk kaideleri müsaittir. Rüşt yaşı 18 olduğuna göre 17 sene 11 ay 29 gün yaşamış olan gence reşit demek mümkün olmadığı gibi ...

Anayasa'nın 150 ve Kuruluş Kanununun 22 nci maddelerinin gerekçe ve müzekarelerinde bu noktaya ışık tutacak izahata rastlanmamıştır. Sadece 22 nci maddedeki müddete lüzum yoktur, dâvanın açılmasında âmme menfaati görüldüğüne göre her zaman açılabilmesi faydalı olacaktır, şeklinde bir itiraz öne sürülmesi üzerine komisyon sözcüsü Nurettin Ardıçoğlu (Adlî hayatımızda 90 günlük müddetin bulunduğunu ve Danıştay Kanunundaki misaline bakarak burada da kabul edildiğini) bildirmiştir. Danıştay Kanununun 32 nci maddesindeki müddet (..... dâva açma müddeti, muamele ve karara ittilâ tarihinden itibaren 90 gündür) şeklinde ifade edilmiş ve buna rağmen tatbikatta muamele ve ittilâ tarihi hesaba katılmayarak daha 90 günün geçmesi görüşü hâkim olmuştur. Bir kısım Danıştay müntesipleri tahkikata mesnet olarak hûküm bulunmayan hallerde Hukuk Usulünün tatbik edileceğine dair Danıştay Kanununda sarahat bulunmasını göstermektelerse de (..... muamele ve karara ittilâ tarihinden itibaren 90 gündür) hükmü sarîh ve bu itibarla Hukuk Usulü Kanununa başvurmağa lüzum yoktur. Tatbikat, olsa olsa karar ve ittilâ tarihinin müddete dâhil olmayacağına dair bütün kanunlarda kendini göstermiş olan hukukî esasa dayanmaktadır.

Komisyon sözcüsü tarafından Danıştay Kanunundaki dâva açma mehlinin esas alındığı açıklandığına nazaran bu müddetin malûm olan tatbikatı ile kabul edilmiş olduğunu benimsemek daha uygun olurdu. Danıştay Kanununun (..... ittilâ tarihinden itibaren 90 gündür) formülü yerine 150 ve 22 nci maddelerde (Yayın gününden başlayarak 90 gün sonra düşer) şeklinde maksadın ifade edilmesi yayın gününün hesaba katılması icap ettiğini açıklamak gayesine matuftur. Yukarıda da yazıldığı gibi (Sonra) kelimesi başlangıç kabul edilen bir tarih veya sınıra ihtiyaç gösterir ki bu tarih ve sınırın müddet ve hudutlandırılan şeye dâhil olmadığını açıklar. Vuzuh olan yerde de ayrıca Hukuk Usulünün 161, Vergi Usulünün 18, Ceza Usulünün 39 uncu maddelerinde olduğu gibi hususî bir hükümle tavzihe ihtiyaç bulunamaz.

İstanbul Üniversitesi Anayasa Hukuku Doçenti sayın doktor Orhan Aldıkaçtı da (Anayasa Hukukumuzda son gelişmeler) adlı kitabının 225. sahifesinde (İptal dâvası kanun veya içtüzüğün Resmî Gazetede yayınlanmasından sonra 90 gün içinde açılır) demekle aynı anlayışa varmıştır.

Sonuç olarak dâva, yayın gününden sonraki 90 gün içinde açılmış bulunduğundan kabul edilmesi reyindeyim.

Üye

Hakkı Ketenoğlu